

Státní okresní archiv Klatovy

Cech kovářů a kolářů Klatovy

1654–1836 (1869)

Inventář

EL NAD č.: 2122

AP č.: 602

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

První zmínka o kovářích, kolářích a kosářích v Klatovech pochází z dochovaných městských knih. Např. roku 1408 žil v Klatovech Jan kovář, roku 1418 Petr kovář, který zároveň zasedal v městské radě, roku 1524 zde žil kovář Matouš Flekař, roku 1527 Tůma

kovář. Z kolářů žil v Klatovech např. v roce 1525 Kříž kolář, v roce 1528 Vávra kolář. S kosařů je nám znám Jan kosař, který žil v Klatovech roku 1523. Přesné datum založení cechu kovářů a kolářů v Klatovech nelze nijak doložit. Lze se jen domnívat, že k němu došlo kolem roku 1588. Tento letopočet na sobě neslo dnes již nedochované stříbrné pečtidlo, jehož vyobrazení se nachází v knize Dějiny někdejšího královského města Klatov s. 1288 (viz seznam literatury). Na pečtidle je vyobrazen štít rozdělený na tři části, v dolní části je paprskovité kolo od vozu (symbol kolářů), horní část je rozpůlena, vpravo je podkova (symbol kovářů) a vlevo dvě zkřížené kosy (symbol kosařů, kteří v tomto období k cechu náleželi). O kosářích se jiné prameny nedochovaly. Opis oddělen linkou a vavřínovým věncem: PEČET * ŘEMESL * KOWAŘU * KOSÁ * KOLA * MĚSTA * KLATOW *. Na horní straně pečtidla byl letopočet 1588 a jména tehdejších cechmistrů: WIT MRACEK, GÍŘÍK KOSARZ, WIKTOR SKLENICKA. Podle Berní ruly byli v Klatovech 4 kováři, ale žádný kolář. I přesto je zřejmé, že cech spojoval řemeslo kovářské i kolářské vzhledem k dochovaným tovaryšským artikulím datovaných rokem 1654. Z tereziánského katastru je dále zřejmé, že v Klatovech provozovali své řemeslo 4 mistři koláři a 7 mistrů kovářů.

Řemeslo kovářské patří k nejstarším, kováři vyráběli sekery, pluhy, závory, vrata aj. Dělili se na kováře bílé, kteří vyráběli rozličné kovové výrobky, a kováře černé, kteří okovávali koně a vozy. Kovářské dílny se nacházely na okrajích měst a vsí ze strachu před požárem. Od kovářského řemesla se časem vydělila řada různých speciálních řemesel (zámečníci, mečíři, kotláři, hřebíkáři, jehláři, klempíři, pasíři, konváři, hodináři a zlatníci).

Koláři vyráběli různá kola (pro formanské vozy, ke kočárům, k trakařům apod.), saně, různé násady a nástroje (hrábě, lopaty, motyky aj.) i celé vozy, při čemž právě docházelo ke spolupráci s kováři. Kolář vyrobil vůz a kovář ho celý okoval.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př.152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př.164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované torzo archiválií zachycuje časové období 1654–1836 (1869). Jedná se o tovaryšské artikule (1654) a cechovní knihu (1787-1836 (1869)).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 1 listinu do roku 1850 a 1 úřední knihu. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem a potřhané (viz inventární seznam). Část listiny je zcela vytržena, proto je vhodná k restaurátorskému zákroku. Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,04 bm. Tvoří jej 2 inventární čísla.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního

archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Původní AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech kovářů a kolářů Klatovy, EL NAD 2122, vznikl vnitřní změnou č. 2/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0301/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

V dochovaných cechovních artikulech pro tovaryše jsou popsána pravidla pro příjem tovaryšů, způsoby jejich práce i výše odměn. Dále pravidla a zásady slušného chování, ale také pokuty a tresty, které by následovaly po porušení těchto privilegií a při prohřešcích proti slušným mravům. Bod 14 se týkal vandrovních tovaryšů, kteří měli povinnost při prvním vandru v Klatovech složit do pokladnice 3 krejcare.

Výkazy příjmů (za vyučenou a složení mistrovských zkoušek) a výdajů (platba inspektorovi, za poštu, vypracování účetní zprávy a běžné provozní výdaje, příspěvky pro zchudlé mistry a vandrovní tovaryše) nás seznamují s ekonomickým chodem cechu. Lze v nich také zjistit jména a počet členů cechu v průběhu let. Posterius z 11. ledna 1869 se nachází v cechovní knize (inv. č. 2). Jedná se o přijetí klempířského mistra Františka Lahody do živnostenského společenstva kovářů a kolářů v Klatovech.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula. Svazek 25, Kraj Plzeňský. Díl III.* Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef, RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2.*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy.* Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu.* Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století.* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620).* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách.* Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
lio	listina do roku 1850
mj.	mimo jiné
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm. č.
I. Listiny			
1	1654, květen 28., Klatovy Cechmistři a mistři řemesla kovářského a kolářského v Klatovech udělují svým tovaryšům vlastní artikule.		lio1
	Originál pergamen, 19,8 x 24,7 cm, česky, v textu zmíněna přivěšená pečeť, která se nedochovala, střed listiny je vytržen		
II. Úřední knihy			
2	Cechovní kniha <i>Zunfts Buch deren Schmied=und Waagner</i> (příjmy, výdaje, seznamy členů)	1787–1836 (1869)	ukn1
	Česky, německy, 21,7 x 34,9 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozená prachem a potrhaná		

Název archivní pomůcky:	Cech kovářů a kolářů Klatovy
Značka archivního fondu:	CKK Klatovy
Časové rozmezí:	1654–1836 (1869)
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 listina do roku 1850, 1 úřední kniha)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,04
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016- čj. SOAP/040-0444/2016